

Gdańsk, 24.04.2023 r.

dr hab. Alicja Sekuła, prof. uczelni
Wydział Zarządzania i Ekonomii
Politechnika Gdańska

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr. Pawła Grunta

**pt. Planowanie rozwoju lokalnego i regionalnego
za pomocą partycypacyjnego backcastingu
(na przykładzie energetyki rozproszonej)**

Szkoła Główna Handlowa, Kolegium Zarządzania i Finansów,

Promotor pracy: dr hab. Zbigniew Grzymała, prof. SGH

Promotor pomocniczy: dr Grzegorz Maśloch

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy oraz jego waga

W Europejskim Zielonym Ładzie - inicjatywie Unii Europejskiej mającej na celu wdrożenie szeregu działań prowadzących do osiągnięcia przez państwa członkowskie neutralności klimatycznej - wśród obszarów wymagających transformacji lokalnej, oprócz transportu czy gospodarki odpadami, wymieniono energetykę. Troska o klimat, optymalizacja transportu, zasadnicza reedukacja poziomu emisji gazów, dostarczanie czystej, przystępnej cenowo i bezpiecznej energii, działania ograniczające jej całkowite zużycie, zwiększenie niezawodności dostaw wraz ze zmniejszeniem negatywnego wpływu na środowisko naturalne to zagadnienia znajdujące się w agendzie działania państw unijnych wyznaczające cele i decyzje podejmowane obecnie i w nadchodzących latach. W związku z powyższym działania pozwalające stawić czoła pojawiającym się wyzwaniom, szukanie i tworzenie rozwiązań ułatwiających osiągnięcie celów uważane są za kluczowe w osiągnięciu nie tylko celów Europejskiego Zielonego Ładu, ale i celów klimatycznych wyznaczonych na rok 2030 i 2050.

Każda aktywność o charakterze koncepcyjnym, badawczym i naukowym wpisująca się w powyższą tematykę uważana jest istotną i ważką. Bez wątplenia więc temat pracy, której rdzeniem jest energetyka rozproszona, a także planowanie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem modelu racjonalizującego inwestycję w tę energetykę, uzyskanemu m.in. dzięki społecznemu konsensusowi uznać należy za zasługujący na pogłębioną refleksję i zbadanie.

Wybór tematu rozprawy jest ponadto zasadny ze względu na fakt, że tematyka ta, podejmowana wcześniej w literaturze światowej, nie znalazła do tej pory wśród polskich autorów i w odniesieniu do polskiego kontekstu właściwego odzwierciedlenia, na co zwrócił uwagę także sam Autor szukając w elektronicznych bazach danych polskojęzycznych publikacji wg słów i fraz kluczowych związanych z poszczególnymi zagadnieniami poruszonymi w pracy.

2. Cele obrane w pracy, teza oraz pytania badawcze

Autor w pracy określił cel główny, który następnie zdezagregował na 4 cele szczegółowe. Ponadto zawarł tezę badawczą. Do osiągnięcia celów i udowodnienia tezy służyć miały sformułowane pytania badawcze – zagadnienia powyższe omówione są we Wstępie na s. 9-10 pracy.

Celem głównym jest identyfikacja, opracowanie oraz weryfikacja, na przykładzie energetyki rozproszonej, modelu planowania rozwoju lokalnego i regionalnego w oparciu o partycypacyjny backcasting. Analizując treść tak zapisanego celu należy stwierdzić, że został on sformułowany poprawnie, choć w wątpliwość należy poddać odniesienie w nim do szczebla regionalnego nie dlatego, że rozwój lokalny i regionalny dokonuje się w odmienny sposób (Autor prawidłowo omówił to zagadnienie w Rozdziale 1. pracy), lecz z tego powodu, że w części badawczej dominuje odniesienie do powiatu; nawiązanie do regionu jest szczątkowe, w zasadzie tylko we fragmencie opisującym powiat chełmski na tle średniej dla województwa lubelskiego.

Zastrzeżeń nie budzą ani cele szczegółowe, ani precyzyjnie przyjęta do udowodnienia teza. Prawidłowo sformułowane są również pytania badawcze, choć wydaje się, że pierwsze z nich jest nieco prozaiczne, zwłaszcza z punktu widzenia złożoności problematyki podjętej w pracy, wielowątkowych studiów literaturowych czy skomplikowanej procedury badawczej.

3. Charakter i struktura pracy, układ i treść pracy, konstrukcja rozprawy

Cel pracy, a zwłaszcza cele szczegółowe oraz postawiona teza jasno ukierunkowały zarówno teoretyczną, jak i empiryczną część pracy.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Poprzedzona jest Wstępem, a zwieńczona Zakończeniem. Strukturę tę uzupełniają spisy rysunków, tabel, spis bibliograficzny, a także liczne i obszerne załączniki odnoszące się w głównej mierze do części badawczej pracy.

Wstęp zawiera wszystkie wymagane w pracy naukowej elementy: uzasadnienie wyboru tematu, cele (główny, szczegółowe), przyjętą tezę, wykorzystane metody badawcze oraz charakterystykę każdego z rozdziałów.

Rozdział pierwszy poświęcony jest problematyce rozwoju lokalnego i regionalnego. Przeanalizowano w nim różnorodne sposoby postrzegania tego procesu, skupiając się w dużej mierze na procesach zarządczych, w tym na strategii rozwoju jako podstawowym dokumencie planistycznym określającym kierunki działania jednostki samorządu terytorialnego.

W rozdziale drugim Doktorant omówił istotne zagadnienia - z punktu widzenia celu i tematu pracy - dotyczące energetyki rozproszonej. Zwrócił uwagę na przyczyny, podstawy oraz kierunki rozwoju sektora energetycznego, opartego w coraz większym stopniu na odnawialnych źródłach energii oraz rosnącym udziale prosumentów i społeczności lokalnych w jego kształtowaniu.

W kolejnej, trzeciej części pracy Doktorat poruszył kwestie dotyczące studiów na przyszłość. Przeanalizował ich rozwój na przestrzeni lat, sposoby klasyfikowania (podkreślając te, w których znajdują się odniesienia do backcastingu) oraz wykorzystywane narzędzia z punktu widzenia możliwości kreowania pożądanej przyszłości. Interesujący jest zwłaszcza podrozdział 3.3., prezentujący i omawiający najczęściej spotykane klasyfikacje przyszłości.

Zgodnie z podejściem „od ogółu do szczegółu” Rozdział czwarty zawężony został do koncepcji backcastingu i backcastingu partycypacyjnego. W wyniku przeprowadzonego polsko- i anglojęzycznego przeglądu literatury przedmiotu analizie poddane zostały przedstawione w niej definicje, cechy i modele. Szczegółowo opisano dorobek publikacyjny i wdrożeniowy wykorzystujący backcasting, zwracając uwagę, że w Polsce jak dotąd wykorzystywany był on w dość ograniczonym zakresie – jako pomocnicza metoda badawcza w projektach foresight.

Na Rozdział 5. składają się kwestie związane z opracowaniem oraz weryfikacją badawczą modelu partycypacyjnego planowania backcastingowego. Przeprowadzenie pełnej procedury badawczej wymagało przyjęcia założeń postępowania badawczego, sprecyzowania normatywnego celu oraz wizji przyszłości. W dalszej kolejności Autor zrealizował badania obejmujące analizę danych statystycznych, badanie ankietowe trzech różnych grup adresatów, analizy PESTEL i SWOT oraz opracował ścieżkę wdrożenia stanowiącą ostatni krok w modelu partycypacyjnym planowania backcastingowego.

W Zakończeniu Doktorant w zwięzły sposób omówił uzyskane wyniki oraz odniósł się do celów pracy.

Analizując kompleksowo strukturę pracy można stwierdzić, że jej układ podporządkowany został celom szczegółowym pracy, powstałym w wyniku dezagregacji celu głównego. Część teoretyczna zawarta jest w czterech pierwszych rozdziałach, w których Autor omówił cztery istotne dla niej zagadnienia, które skrótowo określić można jako: rozwój lokalny, energetyka rozproszona, studia nad przyszłością oraz backcasting. Rozdziały te porządkują oraz systematyzują szereg zagadnień, poddanych następnie analizie. Część druga, empiryczna, zawarta została w rozdziale ostatnim - kluczowym zwłaszcza z punktu widzenia osiągnięcia celu pracy.

Oceniając dysertację z punktu widzenia jej układu należy zaznaczyć, że Autor właściwie i proporcjonalnie uwzględnił wszystkie elementy składające się na klasyczną strukturę opracowania naukowego. Kolejność rozdziałów jest prawidłowa, podział logiczny i konsekwentnie prowadzący do osiągnięcia celu.

4. Strona formalna dysertacji

Strona redakcyjna pracy zasługuje na wysoką ogólną ocenę. Rozprawa napisana jest przystępnym i poprawnym językiem, a potknięcia językowe nie są częste. Praca nie tylko napisana jest w nienagannym języku literackim. Autor, co nie jest często spotykaną umiejętnością, potrafi tak skonstruować wypowiedź, by zainteresować czytelnika opisywanym zagadnieniem bez uszczerbku dla jej merytorycznej warstwy.

Sposób cytowania literatury nie budzi zastrzeżeń i odpowiada przyjętemu przez Doktoranta schematowi, choć w nielicznych przypadkach (np. przypis 74 i 75) zdarzają się braki numerów stron przy odwołaniach.

Na pozytywną ocenę zasługuje strona redakcyjna pracy. Tekst przygotowany został starannie, dlatego błędy językowe nie są liczne. Zamieszczone w tekście tabele i rysunki są przejrzyste (poza uwagę dotyczącą Rys. 80, sformułowaną w dalszej części recenzji), ułatwiają prezentację danych i wyników stanowiąc odpowiednie tło do wyciągniętych wniosków, jednocześnie pozwalają dokonać pozytywnej oceny warsztatu naukowego Doktoranta.

5. Główne osiągnięcia i zalety rozprawy

Zważywszy na całokształt zaprezentowanych w pracy rozważań uważam, że posiada ona istotne walory poznawcze i aplikacyjne. Najważniejszymi atutami pracy są:

- wybór tematyki badawczej będącej odpowiedzią na aktualnie zachodzące zmiany w europejskich gospodarkach,
- właściwie sformułowane cele i teza pracy,

- bogata warstwa empiryczna, nie tylko w zakresie zastosowanej metodyki, różnorodności wykorzystanych metod, ale także bogatego instrumentarium – same badania ankietowe miały łącznie 7 różnych wersji,
- innowacyjny charakter badań (opracowanie i wykorzystanie modelu partycypacyjnego planowania backcastingowego) jako skutek braku możliwości wykorzystania istniejących i opisanych w literaturze modeli z powodu założeń poczynionych przez Autora, tzn. decyzji o wykorzystaniu w nim elementów backcastingu pierwszej, drugiej generacji oraz backcastingu pluralistycznego; brak w publikacjach dotyczących backcastingu partycypacyjnego szczegółów na temat zastosowanego modelu, a zwłaszcza jego operacjonalizacji nie stanowiły dla Autora bariery, lecz stały się wyzwaniem, któremu podołał,
- dobre osadzenie dysertacji w anglojęzycznej literaturze przedmiotu, dominuje ona zwłaszcza w przywoływanych artykułach naukowych,
- wysoka znajomość literatury przedmiotu i umiejętne wykorzystanie jej do przeprowadzenia własnych badań i analiz,
- warsztat badawczy umożliwiający umiejętne wykorzystanie znajomości literatury i prowadzenie samodzielnych badań empirycznych, a następnie ich opracowanie i prezentację wyników wraz z interpretacją zgodną z metodami wnioskowania typowymi dla dyscypliny nauki o zarządzaniu,
- umiejętność prowadzenia wywodu, formułowania wniosków, ich uzasadnienia.

6. Uwagi, zastrzeżenia, kwestie dyskusyjne

Mimo wielu zalet, opisanych wyżej, niektóre kwestie przedstawione w pracy budzą niedosyt czytelnika. Autor wielokrotnie w pracy podkreślał powiązanie, a zwłaszcza wpływ koncepcji zrównoważonego rozwoju na popularyzację wykorzystania backcastingu partycypacyjnego w opracowywanych w przyszłości projektach. Wydaje się więc, że poświęcenie idei zrównoważonego rozwoju niecałej strony pracy jest zbyt ogólnym przedstawieniem wspomnianego zagadnienia.

Nie uważam za trafne używanie przez Doktoranta sformułowania „rozwój terytorialny”, zwłaszcza w kontekście „rozwój zrównoważony i terytorialny” czy „rozwój lokalny i terytorialny”. Wprawdzie Autor wyjaśnia, co rozumie pod tym pojęciem - wykorzystujący endogeniczne zasoby - jednak taka koncepcja określana jest mianem rozwoju endogenicznego. Rozwój lokalny czy zrównoważony to jednocześnie rozwój terytorialny, gdyż dotyczą one określonego terytorium, np.

gminy. A gmina, zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym, to wspólnota i odpowiednie terytorium.

Bez wątplenia kluczowym dla pracy jest Rys. 80 przedstawiający ścieżkę wdrożenia (dotarcia). Jednak brakuje na nim opisu, co oznacza oddalenie działań czy warunków od osi? Przede wszystkim – czy ma jakieś znaczenie? A jeśli tak, to co wyraża? Częstotliwość wskazań?

Mimo wielu wartościowych źródeł bibliograficznych i niezwykle skrupulatnej kwerendy, Autorowi zdarza się wykorzystywać źródła mające raczej charakter dydaktyczny, niż naukowy, np. mfiles.pl czy synonimy.pl. W przyszłości informacji poświęconych rozwojowi czy zrównoważonemu rozwojowi warto jednak poszukać w pracach naukowych.

Ponadto pewien niedosyt budzi brak wyjaśnienia, dlaczego Klaster Energii Odnawialnej Ziemi Chełmskiej był podmiotem, dla którego wypracowano cel normatywny, a następnie przeprowadzono kolejne kroki procedury badawczej. Z analizy strony internetowej Krajowej Izby Kłastrów Energii i Odnawialnych Źródeł Energii wynika, że to nie jedyny klaster energii odnawialnej w Polsce. Jakże zatem przesłanki zadecydowały o wyborze tego podmiotu?

W podrozdziale 5.3.4. Autor omówił tylko jeden scenariusz, najbardziej prawdopodobny, choć jego tytuł (Prawdopodobne scenariusze – l.mn.) sugeruje, że zostaną scharakteryzowane wszystkie, w tym także pesymistyczny i optymistyczny.

Tytuły dwóch załączników, nr 5 i nr 8, są na zbyt ogólnikowo zatytułowane:

- Kwestionariusz ankiety drugiej rundy badania delfickiego – nr 5,
 - Kwestionariusz ankiety badania delfickiego (druga runda) – nr 8,
- co może być źródłem błędnej interpretacji, że to te same ankiety.

Podsumowując, należy podkreślić, że sformułowane uwagi nie pomniejszają merytorycznej wartości pracy i nie podważają pozytywnej o niej opinii.

7. Metody badawcze, źródła danych

Autor w pracy wykorzystał szereg metod badawczych. Ich różnorodność, co wcześniej już akcentowano, jest niewątpliwym atutem pracy. Wśród zastosowanych metod badawczych warto zwłaszcza wymienić badania ankietowe, przy czym wybór metody delfickiej do określenia ścieżki dotarcia wymusił przeprowadzenie serii badań kwestionariuszowych, z czym Doktorant świetnie sobie poradził.

W przeglądzie literaturowym, dominującym w części teoretycznej pracy, Doktorant wykorzystał głównie metody analizy i krytyki piśmiennictwa. Na podkreślenie zasługuje zestawienie zawarte w Załączniku nr 1, wykonane przy pomocy tej metody. Autor dokonał

w nim systematycznej analizie ponad 30 publikacji opisujących badania i eksperymenty backcastingowe.

W pracy ponadto zastosowano proste metody statystyczne przy opisie powiatu chełmskiego na tle średniej dla województwa i kraju.

Mieszanka tych metod, wraz z innymi, jak np. rozmowy z ekspertami wykorzystane zostały przez Autora w przeprowadzonym eksperymencie backcastingowym.

Rozprawa doktorska napisana została głównie w oparciu o polsko- i anglojęzyczne źródła literaturowe. Na podkreślenie zasługuje pracowitość selekcji materiałów źródłowych, które stanowią fundament badań empirycznych w dysertacji. Jako że nawiązania do backcastingu w polskojęzycznych publikacjach pojawiają się sporadycznie, Autor praktycznie cały Rozdział 3. oraz Rozdział 4. oparł na literaturze anglojęzycznej.

Literatura, na którą Doktorant powołał się w pracy obejmuje zarówno publikacje książkowe, jak i artykuły, źródła internetowe czy akty prawne. Posiłkując się wieloma pozycjami literatury w naświetlaniu danego wątku rozważań Autor poszukuje odmienności, wzajemnego uzupełniania się poglądów, prezentuje chronologię i nierzadko własną klasyfikację. Taki sposób wykorzystania źródeł świadczy o dobrej orientacji w problematyce dotyczącej prezentowanych w pracy zagadnień.

Podsumowując należy stwierdzić, że wykorzystane metody badawcze były adekwatne do obranych celów pracy. Literatura jest aktualna, adekwatna do tematu pracy, a liczba przywoływanych źródeł przekracza 300 pozycji.

8. Konkluzja

Przedmiotem recenzji jest dysertacja doktorska poświęcona planowaniu rozwoju lokalnego i regionanego za pomocą partycypacyjnego backcastingu, na przykładzie energetyki rozproszonej, jako rozprawa w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu.

Doktorant wybierając powyższą problematykę podjął się ważnego, aktualnego i złożonego tematu. Zarówno ogólny zamysł, jak i poszczególne zadania cząstkowe rozprawy zostały sformułowane właściwie. Jej konstrukcja, podział na rozdziały, wewnętrzna struktura, autorska koncepcja przeprowadzenia procedury badawczej odpowiadają sformułowanemu celowi pracy. Walorem recenzowanej pracy jest szerokie wykorzystanie i umiejętne odwoływanie się do obszernej anglojęzycznej literatury przedmiotu, co widoczne jest zwłaszcza w dwóch rozdziałach pracy – nr 3 i 4. Część teoretyczna, analityczna i wnioski dowodzą umiejętności prowadzenia badań.

Zidentyfikowana luka, którą w skrócie można opisać jako wprowadzenie do zarządzania jednostką samorządu terytorialnego backcastingowego podejścia planistycznego, została prawidłowo rozpoznana i wypełniona.

Lektura rozprawy daje podstawy do stwierdzenia, że Autor wykazał ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie dyscypliny naukowej, jaką są nauki o zarządzaniu. Przedstawione w recenzji uwagi i zastrzeżenia nie podważają akcentowanej wcześniej pozytywnej opinii o pracy, która z punktu widzenia wszystkich podstawowych elementów warsztatu naukowego spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

Przedłożona do recenzji praca doktorska mgra Pawła Grunta spełnia kryteria, jakie w obowiązujących przepisach należy stosować do oceny prac doktorskich. Przede wszystkim stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Ponadto, Doktorant wykazał ogólną wiedzę teoretyczną w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu, a także dowiódł umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Poziom naukowy dysertacji oceniam jako wysoki, w pełni odpowiadający wymogom stawianym pracom doktorskim.

W związku z powyższym wnoszę do **Rady Naukowej dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie o dopuszczenie dysertacji do publicznej obrony.**

Alicja Sekuła

dr hab. inż. Alicja Sekuła, prof. uczelni